

Nr 183

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa lönefrågor med anledning av ändrad organisation av den lokala och regionala skolläningen m. m.; given Stockholms slott den 17 oktober 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges i anslutning till förda överläggningar med lärarpersonalens organisationer förslag till grunder för bestämmande av dels undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter dels ock antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena vid det allmänna skolväsendet. På grundval av överenskommelser, som träffats efter förhandlingar med av frågan berörda personalorganisationer, framlägges vidare förslag om lönesättningen av bland annat de skolledartjänster, vilka enligt den av 1956 års riksdag beslutade skolstyrelseren skall finnas eller kunna inrättas från och med den 1 juli 1958. Se bland annat bilaga, s. 24.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1957.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LINDHOLM, ELIASSON, KLING, SKOGLUND, HANSSON, EDENMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, vissa *lönefrågor med anledning av ändrad organisation av den lokala och regionala skolledningen m. m.* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Under år 1957 har mellan representanter för å ena sidan ecklesiastik- och civildepartementen samt å andra sidan Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisation överläggningar och förhandlingar förekommit i vissa betydelsefulla frågor av skolorganisatorisk och löneteknisk art.

Vid överläggningarna har behandlats dels frågan om *undervisningsskyldigheten* för lärare i läroämnena vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter, dels frågan om regler för *bestämmande av antalet ordinarie lärartjänster* i läroämnena inom det allmänna skolväsendet.

Efter förhandlingar har vidare — under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande — överenskommelse träffats angående *vissa lönefrågor med anledning av ändrad organisation av den lokala och regionala skolledningen m. m.*

För att de nya skolledartjänsterna, vars inrättande är ett väsentligt inslag i den av 1956 års riksdag beslutade utformningen av skolväsendets lokala och regionala ledning, skall kunna tillsättas i god tid före reformens ikraftträdande, den 1 juli 1958, är det nödvändigt att frågan om skolledarnas löneställning prövas av innevarande års riksdag. Ehuru de båda andra ovan berörda spörsmålen — om undervisningsskyldigheten och om regler för bestämmande av antalet lärartjänster — icke äger något direkt samband med nyssnämnda reform, synes även de lämpligen böra upptagas till prövning i förevarande sammanhang.

Jag anhåller nu att närmare få redogöra för dessa ärenden.

II. Undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnen

1. Gällande bestämmelser m. m.

Beträffande omfattningen av den schemabundna tjänstgöringen — undervisningsskyldigheten — för lärare i läroämnen gäller i huvudsak följande.

Vid *de allmänna läroverken, de högre kommunala skolorna, de statsunderstödda privatläroverken, de i folkskolan inbyggda realskollinjerna* samt *enhetsskolans högstadium* skiljes i avseende på undervisningsskyldigheten mellan två stadier. Till det högre stadiet räknas gymnasiets samtliga ringar, realskolans avslutningsklass, flickskolans båda högsta klasser samt klass 9 vid de inbyggda linjerna och enhetsskolans högstadium. Det lägre stadiet omfattar övriga klasser i realskolan och flickskolan samt vid de inbyggda linjerna och enhetsskolans högstadium. För lärare i läroämnen med full tjänstgöring utgör undervisningsskyldigheten på det högre stadiet 20—24 veckotimmar och på det lägre stadiet 24—30 veckotimmar.

Vid tjänstgöring på båda stadierna gäller särskilda regler, innebärande i huvudsak att för en lärare med övervägande tjänstgöring på det lägre stadiet såväl maximum som minimum skall sänkas med en veckotimme för varje fullt fyrtal veckotimmar, varunder läraren undervisar på det högre stadiet, och att för en lärare med övervägande tjänstgöring på det högre stadiet maximi- och minimitalen skall ökas med en timme för varje fullt femtal veckotimmar, varunder han undervisar på det lägre stadiet.

Avgörande för tilldelningen av lärarkrafter till ifrågakvarande skolor är emellertid den genomsnittliga undervisningsskyldighet, som av statsmakterna fastställts att gälla för vardera stadiet. Enligt en vid 1952 års riksdag godkänd överenskommelse (prop. 1952: 241, bil. A: 91) skall dessa medeltal utgöra för det högre stadiet 21,5 veckotimmar och för det lägre stadiet 26,5 veckotimmar. Vid lärarkursläroverken och de med lärarhögskolan samverkande läroverken tillämpas dock medeltalen 21 respektive 26 veckotimmar.

Vid de hittillsvarande egentliga *folkskoleseminarierna* (jfr prop. 1952: 107, bil. 28) följes på seminariestadiet de för läroverkens högre stadium gällande medeltalen, alltså 21,5 respektive vid seminarium med praktisk lärarkurs 21 veckotimmar. Vid de förutvarande småskoleseminarierna utgör undervisningsskyldigheten på seminariestadiet 22—26 veckotimmar, varvid ett medeltal av 23,5 veckotimmar tjänar som riktpunkt. För lärare i läroämnen vid seminariernas övningsskolor tillämpas liksom för övnings-skollärare en undervisningsskyldighet av 22—26 veckotimmar.

Vid *de tekniska läroverken* tillämpas för lärare i läroämnen samma undervisningsskyldighet som vid de allmänna läroverkens gymnasier.

Frågan om ändring av gällande bestämmelser rörande undervisningsskyldighetens omfattning aktualiserades av *realskoleutredningen* i samband

med utredningens förslag om införande av treårig realskola (SOU 1955: 53, s. 251—255).

Vid fastställandet av den enskilde lärarens schema för året har rektor att ta hänsyn till de åligganden, som omfattas av lärarens tjänstgörings-skyldighet utöver den schemabundna undervisningen. Rektor kan därvid, exemplifierade utredningen, sänka antalet schematimmar ned mot minimum för en lärare, som är betungad med många skrivlag, men då medeltalet veckotimmar per lärartjänst skall ligga fast, måste han samtidigt höja antalet schematimmar för någon annan lärare upp mot maximum. Då de särskilda åliggandena i regel kräver mer arbete, ju högre upp läraren undervisar, kommer rektors prövning normalt att utfalla så, att en lärare med tjänstgöring endast i klasserna 1⁵ och 2³ får ett större antal schematimmar än en lärare med undervisning endast i klasserna 3⁵ och 4⁵. Indras nu, framhöll utredningen, de lägre, mindre arbetskrävande klasserna, utan att det fastställda medeltalet rubbas, komme detta att innebära, att mer arbete än hittills måste uttagas av lärarna i de kvarvarande klasserna.

Vid sina fortsatta överväganden i frågan utgick utredningen från ett antagande, att en medeltjänstgöring på 26,5 veckotimmar på det lägre stadiet av realskolan (4⁵—1⁵, 3⁴—1⁴) motsvarades av ett medeltal av 25,5 veckotimmar i klasserna 3⁵—2⁴ och 4⁵—3⁴ samt ett medeltal av 28 veckotimmar i klasserna 1⁵ och 2⁵—1⁴. Med detta antagande, som utredningen förmodade någorlunda täcka verkligheten ute i skolorna, skulle undervisningen i klasserna 3⁵—2⁴ och 4⁵—3⁴ redan nu i praktiken kräva fler lärare och undervisningen i de lägre klasserna färre lärare än som kan utläsas ur gällande bestämmelser. Ingenting skulle, fortsatte utredningen, i praktiken ändras, om nuvarande medeltal 26,5 ersattes med 28 för de lägsta klasserna och 25,5 för övriga klasser inom det lägre av de båda stadierna för undervisningsskyldighetens bestämmande. Om vid införandet av treårig realskola den genomsnittliga undervisningsskyldigheten i klasserna 1³ och 2³ bestämdes till 25,5 veckotimmar, skulle detta enligt utredningen således icke innebära en ökning av lärarbehovet i jämförelse med det nuvarande utan endast att staten avstode från den ökning i lärarnas arbetsbörda på stadiet, som automatiskt skulle inträda, om nuvarande medeltal bibehölles även efter avvecklingen av de mindre arbetskrävande lägsta klasserna. I avslutning till en ändring av medeltalet till 25,5 för klasserna 1³ och 2³ borde enligt utredningens uppfattning minimi- och maximitalen ändras till 22,5 respektive 28,5 veckotimmar. Huruvida en minskning av undervisningsskyldigheten borde ske jämväl i klass 3³ kunde enligt utredningens mening vara mera tveksamt. Efter olika överväganden fann utredningen, att, om vid övergången till ett treårigt realskolesystem ytterligare sänkning av undervisningsskyldigheten befundes påkallad, det vore bättre att medeltalet i klasserna 1³ och 2³ sattes till 25 veckotimmar än att medeltalet för klass 3³ sänktes under det nuvarande.

I *propositionen 1956: 123* angående skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m. erinrades i detta avseende om att Läroverkslärarnas riksförbund vid remissbehandlingen hävdade, att bibehållande av nuvarande undervisningsskyldighet vid införande av treårig realskola skulle innebära en kännbar ökning av den faktiska arbetsbördan för lärarna, vilken uppfattning också be styrkts av de beräkningar realskoleutredningen redovisat härom. I propositionen framhölls vidare, att, då nu gällande bestämmelser om läroverkslärarnas undervisningsskyldighet ingår i den år 1952 träffade löneuppgörelsen, ändring torde kunna komma till stånd först efter förhandlingar med vederbörande personalorganisation (s. 143).

Statsutskottet (SU 1956: 154, s. 92) påpekade likaledes att förevarande spörsmål vore en förhandlingsfråga. Utskottet uttalade vidare, att utskottet intet hade att invända mot att provisoriska bestämmelser i ämnet utfärdades för läsåret 1956/57.

2. Departementschefen

Såsom framgått av den lämnade redogörelsen tillämpas för bestämmandet av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena i det allmänna skolväsendet en uppdelning på två stadier. På det högre stadiet omfattar undervisningsskyldigheten 20—24 veckotimmar, på det lägre stadiet 24—30 veckotimmar. Inom dessa intervaller utmättes den faktiska undervisningsskyldigheten för de olika lärarna med hänsynstagande till tjänstgöringens beskaffenhet och omfattningen av de med lärartjänstgöringen förenade uppgifter, som ej utföres på lektionstid — i huvudsak lektionsförberedelser, rättningsarbete, institutionsarbete och skolsociala uppgifter — samt med beaktande av de för tilldelningen av lärarkraft avgörande medeltalen för undervisningsskyldigheten, 21,5 veckotimmar på det högre stadiet och 26,5 veckotimmar på det lägre. Det praktiska utfallet härav blir regelmässigt en spridning kring medeltalen på sätt realskoleutredningen påpekat, nämligen så att en lärare med undervisning huvudsakligen i lägre klasser får ett större antal schemabundna timmar än en lärare med undervisning huvudsakligen i de högre klasserna.

En indragning av de lägsta klasserna utan jämkning av de ifrågavarande medeltalen kommer därför att medföra en faktisk ökning av undervisningsskyldigheten för lärarna i de kvarvarande klasserna, eftersom med de lägsta klassernas indragning också försvinner möjligheten att uttaga undervisningsskyldighet ovanför medeltalet i syfte att i de högre klasserna kunna sätta undervisningsskyldigheten nedanför medeltalet.

Med hänsyn till dessa omständigheter och mot bakgrunden av den vid 1956 års riksdag beslutade omorganisationen av undervisningen på realskolestadiet har efter departementala överväganden överläggningar förts

med personalorganisationerna beträffande undervisningsskyldighetens omfattning. Det resultat, som därvid nåtts och som jag i det följande redovisar, innebär en teknisk omräkning och omfördelning, påkallad av nyssnämnda riksdagsbeslut. Det har emellertid av praktiska skäl icke varit möjligt att begränsa omläggningen av undervisningsskyldigheten till det treåriga realskolestadiet, utan befunnits nödvändigt att låta den omspanna samtliga stadier vid de skolformer, som här är i fråga, nämligen de allmänna läroverken, de högre kommunala skolorna, de statsunderstödda privatläroverken, de i folkskolan inbyggda realskollinjerna samt enhetsskolans högstadium. I konsekvens härmed aktualiseras justeringar beträffande undervisningsskyldigheten på seminariestadiet vid folkskoleseminarierna samt vid de tekniska läroverken.

Denna utvidgning innebär emellertid icke, att omläggningen fått annan innebörd än en teknisk omräkning; någon ändring i den sakkliga värdering av lärarnas arbetsbörda, som skedde vid 1952 års överenskommelse beträffande därav berörda skolor, har således icke åsyftats.

Beträffande undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena vid *allmänt läroverk, högre kommunal skola, statsunderstött privatläroverk* och *i folkskolan inbyggd realskollinje* samt på *enhetsskolans högstadium* får jag anföra följande.

De hittillsvarande två intervallerna om 20—24 samt 24—30 veckotimmar bör ersättas av en gemensam intervall, 18—30 veckotimmar. Undervisningsskyldigheten för här avsedda lärare med heltidstjänst bör alltså omfatta lägst 18 och högst 30 veckotimmar. Ändringen av den lägsta siffran från 20 till 18 innebär endast att i den gemensamma intervallen generellt inkluderats den möjlighet till nedsättning om två veckotimmar, som nu förefinnes. Ett underskridande av den nya minimigränsen 18 veckotimmar bör kunna ifrågakomma endast efter Kungl. Maj:ts prövning i varje enskilt fall.

Den nuvarande uppdelningen på två skolstadier bör ersättas med en tredelning. Vid ifrågavarande skolor bör med avseende på undervisningsskyldighetens omfattning följande tre stadier finnas. Till det *högsta* stadiet hänföres ringarna I³—III³ och II⁴—IV⁴ i gymnasiet, till det *mellersta* stadiet ring I⁴ i gymnasiet, klasserna 1³—3³, 2⁴—4⁴ och 3⁵—5⁵ i realskolan, klasserna 1⁵—5⁵, 2⁶—6⁶ och 3⁷—7⁷ i flickskolan, klasserna 2—4 i högre folkskolan och klasserna 7—9 på försöksskolans högstadium och vid i folkskolan inbyggd treårig eller femårig realskollinje samt till det *lägsta* stadiet klasserna 1⁵, 2⁵ och 1⁴ i realskolan, klasserna 1⁷, 2⁷ och 1⁶ i flickskolan och klass 1 i högre folkskolan. Beträffande stadiindelningen i nu icke angivna fall bör det ankomma på skolöverstyrelsen att besluta i anslutning till nyss angivna grunder.

Tilldelningen av lärarkraft bör grundas på medeltal för vart och ett av nämnda stadier. I medeltal bör undervisningsskyldigheten på heltidstjänst

omfatta på det högsta stadiet 21, på det mellersta 24 och på det lägsta 28 veckotimmar. Vid läroverk, där egentlig lärarkurs är anordnad, och vid med lärarhögskola samverkande läroverk bör dock nämnda medeltal utgöra respektive 20,5, 23,5 och 27,5 veckotimmar.

Den nya stadiindelningen innebär, att de klasser, som avvecklas vid övergång till treårig realskola, jämte högre folkskolans första klass sammanföres till det lägsta stadiet samt att det högsta stadiet avgränsas till att omfatta det treåriga gymnasiet och däremot svarande ringar av det fyraåriga gymnasiet, medan samtliga övriga klasser och ringar hänföres till det mellersta stadiet. Den genomsnittliga undervisningsskyldigheten på det högsta stadiet minskas med 0,5 veckotimmar i jämförelse med vad som nu gäller för det högre stadiet, medan på det lägsta stadiet medeltalet ökas med 1,5 veckotimmar. På det mellersta stadiet sker en sammanvägning sålunda, att i det övre skiktet medeltalet höjes med 2,5 veckotimmar medan i det nedre skiktet medeltalet sänkes lika mycket.

För de fall, då lärare har sin undervisning förlagd till mer än ett stadium, bör det ankomma på skolöverstyrelsen att, med beaktande av de angivna medeltalen, utfärda bestämmelser för beräkning av undervisningsskyldigheten ävensom i övrigt erforderliga anvisningar.

De nya medeltalen avses skola strikt följas vid tilldelningen av lärarkraft. Vid mindre skolor med minimiorganisation bör de dock kunna underskridas, om ett fåtal veckotimmar fattas för att bereda ytterligare en lärare heltidsanställning; i dylikt fall bör det extra tilldelade timantalet användas till supplementär tjänstgöring.

Om de ändrade grunder för bestämmande av undervisningsskyldigheten, för vilka jag nu redogjort, har enighet uppnåtts vid överläggningarna med personalorganisationerna. Jag förordar, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens godkännande av dessa grunder för tillämpning vid samtliga här avsedda skolor tills vidare från och med läsåret 1958/59.

Jag torde i detta sammanhang få erinra om att — i anslutning till resultatet av överläggningarna — Kungl. Maj:t på min föredragning den 27 juni 1957 meddelat bestämmelser angående undervisningsskyldigheten vid vissa allmänna läroverk och kommunala realskolor läsåren 1956/57 och 1957/58.

För att belysa verkningarna av den sålunda förordade omläggningen av undervisningsskyldigheten får jag anföra följande. Behovet av heltidstjänster vid de allmänna läroverken läsåret 1957/58 kan enligt verkställda beräkningar med nuvarande undervisningsskyldighet uppskattas till totalt 5 532. Därest den här föreslagna undervisningsskyldigheten tillämpats under läsåret skulle motsvarande siffra ha blivit 5 572. Överensstämmelsen är således god; skillnaden uppgår till endast 0,7 procent. Delsumman för de föreslagna högsta och mellersta stadierna uppgår med nuvarande undervisningsskyldighet till 4 565 och med den föreslagna undervisningsskyldig-

heten till 4 655. Differensen — 90 tjänster — utgör måttet på den omfördelning, som följer av den tekniska omräkningen.

Motsvarande differens för det föreslagna mellersta stadiet vid de kommunala realskolorna och flickskolorna utgör $365 - 356 = 9$, respektive $662 - 645 = 17$. På enhetsskolans högstadium blir, om man räknar i ordinarie tjänster, differensen relativt sett större, nämligen $796 - 742 = 54$. Detta beror på att för närvarande på enhetsskolans treåriga högstadium tillämpas samma regler för undervisningsskyldigheten som nu gäller för den femåriga realskolan. Den tekniska omräkningen får därför här en relativt sett kraftigare verkan.

Vid överläggningarna med vederbörande personalorganisation har jämväl till behandling upptagits frågan om läroverkslärares medverkan vid s. k. särskild prövning i studentexamen för läroverkens egna elever. Härom får jag anföra följande.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 1 juni 1951 bemyndigades skolöverstyrelsen att på framställning av vederbörande läroverks rektor såsom försöksanordning medge, att elev i någon av de båda högsta ringarna vid skolan finge avsluta studierna i visst ämne med särskild prövning enligt fordringarna för studentexamen. De bestämmelser och direktiv överstyrelsen med stöd härav utfärdat i frågan innebär bland annat, att medgivande för elev att undergå särskild prövning skall lämnas av klasskonferensen och att endast elev med särskild studiebegåvning eller med speciella förutsättningar för visst ämne bör få tillstånd att undergå dylik prövning. Elev får på detta sätt före studentexamen avsluta studierna i högst tre ämnen. Prövningen är avgiftsfri för eleverna och kostnaderna i form av ersättning åt de i prövningen medverkande lärarna bestrides från skolöverstyrelsens anslag till försöksverksamhet.

Överstyrelsen har vid skilda tillfällen hemställt, att förevarande anordning skulle upphöra som försök och övergå till att utgöra ett normalt inslag i läroverkens arbete.

Vid överläggningarna med vederbörande personalorganisation har enighet uppnåtts om att från och med nästa läsår särskild ersättning ej skall utgå till lärare, som har att ta befattning med ifrågavarande prövning, utan att uppdrag att förrätta prövningen (respektive att vara medbedömare vid eller i övrigt ta befattning med denna) skall fullgöras inom ramen för lärarnas tjänstgöringsskyldighet. Härvid har förutsatts att hittillsvarande villkor för att undergå särskild prövning i huvudsak bibehålles. Det har emellertid ansetts, att, därest antalet särskilda prövningar av detta slag i framtiden skulle vid de olika läroverken komma att bli väsentligt större än vad som nu kan förutsättas mot bakgrunden av erfarenheterna vid de läroverk, där anordningen hittills prövats, frågan om tilldelning av ytterligare lärarkraft för ändamålet borde upptagas till övervägande.

Jag delar den uppfattning som vid överläggningarna kommit till uttryck i förevarande fråga och tillstyrker, att särskild prövning i studentexamen för läroverkens egna elever från och med läsåret 1958/59 införes såsom ett normalt led i läroverkens arbete.

Vid överläggningarna har vidare med vederbörande personalorganisation enighet uppnåtts om följande jämkningar beträffande undervisningsskyldigheten för lektorer, seminarieadjunkter och adjunkter vid *folkskoleseminarierna*.

Med heltidstjänst i läroämnen bör vara förenad en undervisningsskyldighet av lägst 18 veckotimmar. I medeltal bör undervisningsskyldigheten på heltidstjänst omfatta 21 veckotimmar, dock att vid folkskoleseminarium, där egentlig lärarkurs är anordnad, medeltalet skall utgöra 20,5 veckotimmar. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att utfärda erforderliga anvisningar för tillämpningen av angivna regler.

Dessa jämkade grunder får ses som en konsekvens av den i det föregående föreslagna omläggningen av undervisningsskyldigheten på gymnasie-stadiet vid de allmänna läroverken. Jag anser mig böra tillstyrka att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens godkännande av de angivna grunderna för tillämpning tills vidare från och med läsåret 1958/59.

De nu förordade grunderna för bestämmande av undervisningsskyldigheten vid folkskoleseminarierna avser seminariestadiet. För lektor, seminarieadjunkt eller adjunkt, som tjänstgör i övningsskola, har samma undervisningsskyldighet förutsatts som för övningsskollärare. Jag utgår från att skolöverstyrelsen i sina anvisningar anger regler för beräkningen av undervisningsskyldigheten för sådana lärare i läroämnen, som har undervisning både på seminariestadiet och i övningsskolan, med beaktande av den på vardera stadiet gällande undervisningsskyldigheten. I de fall, då lektor, seminarieadjunkt eller adjunkt med huvudsaklig tjänstgöring i seminarieklasserna undervisar ett fåtal veckotimmar i övningsskolan och därvid i regel har att handleda lärarkandidater vid deras undervisningsövningar, torde dock hela tjänstgöringen böra betraktas som fullgjord på seminariestadiet.

Som en konsekvens av den förordade omläggningen av undervisningsskyldigheten på de allmänna läroverkens gymnasier torde jämväl få anses fastställandet av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnen vid *de högre tekniska läroverken* till minimum 18 veckotimmar och i medeltal 21 veckotimmar, varom vid överläggningar med vederbörande personalorganisation enighet uppnåtts. Jag tillstyrker, att riksdagens godkännande inhämtas beträffande tillämpning tills vidare från och med läsåret 1958/59 av dessa ändringar. Såväl vid de tekniska läroverken som vid folkskoleseminarierna medför medeltalsjusteringen blott ringa verkan beträffande lärarbehovet.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles efter förslag av vederbörande överstyrelser meddela närmare bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som jag nu förordat.

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna av mig i det föregående förordade grunder för bestämmande av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter, att tillämpas tills vidare från och med läsåret 1958/59.

III. Bestämmande av antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena inom det allmänna skolväsendet

1. Gällande bestämmelser

Vid de allmänna läroverken är följande slag av ordinarie lärartjänster i läroämnena upptagna på personalförteckningen, nämligen lektorstjänster i Ao 26 eller Ao 24, adjunktstjänster i Ao 23, ämneslärarinnetjänster i Ao 21 samt adjunks- alternativt ämneslärarinnetjänster i Ao 21 respektive Ao 19.

Vid de högre kommunala skolorna, de statsunderstödda privatläroverken, de i folkskolan inbyggda realskollinjerna samt enhetsskolans högstadium finnes följande slag av ordinarie lärartjänster i läroämnena, nämligen adjunks- alternativt ämneslärartjänster i Ao 23 respektive Ao 21 samt adjunks- alternativt ämneslärartjänster i Ao 21 respektive Ao 19. Vid privatläroverken finnes dessutom ordinarie lektorstjänster och vid enhetsskolans högstadium ordinarie folkskollärartjänster i Ao 17.

Antalet ordinarie tjänster vid läroverken skall årligen bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen, medan det beträffande övriga här nämnda skolformer ankommer på Kungl. Maj:t att besluta om antalet.

Beträffande bestämmandet av antalet ordinarie tjänster i läroämnena vid läroverken, de högre kommunala skolorna och privatläroverken har vissa regler angivits i en vid 1952 års riksdag godkänd överenskommelse med vederbörande personalorganisationer (prop. 1952: 241, bil. A: 91). Sålunda angavs i överenskommelsen beträffande läroverken, att antalet adjunktstjänster i Ao 21 skulle avpassas så att befordran till sådan tjänst normalt kunde ske vid högst 35 års ålder, att antalet adjunktstjänster i Ao 23 skulle i huvudsak motsvara behovet av lärartjänster i läroämnena på gymnasiet samt i realskolans två högsta klasser, bortsett från rektors- och lektorstjänster samt ämneslärarinnetjänster i Ao 21, att med tillämpning härav sammanlagt 1 700 adjunktstjänster i Ao 23 beräknades skola inrät-

tas under budgetåren 1952/53 (1 400), 1953/54 (150) och 1954/55 (150) samt att i Ao 21 skulle inrättas 100 ämneslärarinnetjänster.

I fråga om de högre kommunala skolorna och privatläroverken angavs i överenskommelsen, att antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena i Ao 23 och Ao 21, motsvarande beföringstjänsterna vid läroverken i den högre adjunkts- respektive ämneslärarinnegraden, skulle efter närmare utredning av skolöverstyrelsen bestämmas av Kungl. Maj:t med iakttagande av de grunder som angivits beträffande de allmänna läroverken, varvid beträffande kommunal flickskola de tre högsta klasserna skulle anses motsvara gymnasiet och realskolans båda högsta klasser.

I anslutning till de sålunda redovisade grunderna har antalet ifrågavarande tjänster vid läroverken bestämts genom årliga beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen fram till och med budgetåret 1954/55.

I 1955 års statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln (s. 359 ff.), redovisades de olika tolkningar av 1952 års överenskommelse, som i avseende å antalet adjunktstjänster i Ao 23 vid läroverken framlagts av skolöverstyrelsen och statskontoret i samband med vederbörande anslagsäskanden. I det läge som sålunda uppkommit ansåg jag mig icke böra göra något eget uttalande i frågan. Sedan 1952 års överenskommelse träffats, hade nämligen sådana förändringar i läget vid läroverken inträffat, att det enligt min mening vore nödvändigt med förnyade överväganden angående behovet av lärare i läroämnena i olika lönegrader. Jag förutsatte, att nämnda överväganden måste ske i kontakt med vederbörande personalorganisationer. På min hemställan begärde Kungl. Maj:t och erhöll av riksdagen bemyndigande att bestämma antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena för budgetåret 1955/56. Liknande bemyndiganden har sedan utverkats för vart och ett av budgetåren 1956/58.

Med stöd av dessa bemyndiganden har Kungl. Maj:t, sedan överläggningar i frågan förts med personalorganisationerna, genom årliga beslut bestämt antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena vid såväl de allmänna läroverken som de högre kommunala skolorna, de statsunderstödda privatläroverken, de i folkskolan inbyggda realskollinjerna och enhetsskolans högstadium.

2. Departementschefen

Det under senare år praktiserade förfarandet att, på grundval av det resultat som kunnat nås vid särskilda överläggningar med personalorganisationerna, Kungl. Maj:t årligen bestämmer antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena, har obestriddligen medfört nackdelar från organisatoriska synpunkter; bland annat har Kungl. Maj:ts beslut kunnat meddelas först så sent att det icke varit möjligt att fördela och tillsätta de nya tjänsterna förrän tidigast från och med kalenderårsskiftet närmast efter respektive

budgetårsskifte. Även av andra skäl har det varit mindre tillfredsställande, att antalet nya ordinarie tjänster blivit bekantgjort vid så sen tidpunkt.

Vid departementsberedningen av detta spörsmål och vid de därefter förda överläggningarna med personalorganisationerna har därför riktpunkten vid försöken att åstadkomma en lösning av problemet varit att få till stånd ett mer automatiskt verkande system för bestämmandet av antalet tjänster, innebärande bland annat att antalet kunde fixeras vid en sådan tidpunkt, att exempelvis beträffande de allmänna läroverken förslag kunde framläggas i statsverkspropositionen.

En mera automatiskt verkande antalsbestämning har ansetts kunna ske genom att man i första hand fixerar den procentuella andel av det totala lärarbehovet, som för varje skolform från organisatoriska synpunkter tills vidare bör täckas genom ordinarie tjänster. Har man väl en formel för detta, återstår att åstadkomma en bestämd regel för hur de ordinarie tjänsterna skall fördelas på olika förekommande lönegrader. Ett dylikt bestämmande har ansetts kunna ske utom i vad gäller enhetsskolans högstadium, beträffande vilket resultatet av 1957 års lärarutredning torde böra avvaktas innan definitiv ställning tages.

När det gäller lärarkursläroverken har jämväl övervägts principerna för tilldelning av adjunktstjänster i Ao 23 till dessa läroverk.

Vid överläggningarna med personalorganisationerna har enighet uppnåtts om följande grunder för bestämmande av antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena vid de ifrågavarande skolformerna.

1. Den del av lärarbehovet, som täckes genom ordinarie lärare (eller dessas vikarier), skall vid de olika skolformerna uppgå till nedan angivna procent, nämligen

a) vid de allmänna läroverken med undantag av klasserna 1⁵, 2⁵ och 1⁴ och vid de kommunala flickskolorna med undantag av klasserna 1⁷, 2⁷ och 1⁶ till 90 procent;

b) vid de allmänna läroverken såvitt angår klasserna 1⁵, 2⁵ och 1⁴ och vid de kommunala flickskolorna såvitt angår klasserna 1⁷, 2⁷ och 1⁶ till 55 procent;

c) vid de kommunala realskolorna och praktiska kommunala realskolorna till 80 procent; samt

d) på försöksskolans högstadium till 90 procent.

Procenttalet för i folkskolan inbyggda realskollinjer skall så långt möjligt anpassas efter det för kommunala realskolor gällande.

Undersökning skall genom ecklesiastikdepartementets försorg verkställas rörande lämpligheten av att från och med läsåret 1958/59 för de statsunderstödda privatläroverken tillämpa samma procenttal som för kommunala realskolor, dock att någon försämring i jämförelse med nu rådande förhållanden icke är avsedd.

2. Antalet ordinarie lärartjänster skall bestämmas efter förutberäkning av lärarbehovet för det läsår, från och med vilket tjänsterna skall vara inrättade, företagen med utgångspunkt i de till skolöverstyrelsen årligen ingivna s. k. vårrapporterna och motsvarande framställningar om tilldelning av lärarkraft. På det sålunda framräknade lärarbehovet skall de under punkt 1 angivna procenttalen tillämpas, varvid skall iakttagas, att denna tillämpning beträffande försöksskolans högstadium skall avse lärarbehovet inom varje kommun för sig, för var och en av övriga skolformer däremot det sammanlagda lärarbehovet vid samtliga skolformen tillhöriga skolor.

3. Som underlag för beräkningen av antalet befordringstjänster — adjunktstjänster i lönegrad Ao 23 och ämneslärartjänster (ämneslärarinnetjänster) i lönegrad Ao 21 — vid under punkt 1 nämnda skolformer utom försöksskolans högstadium skall tjäna gymnasiets samtliga ringar, realskolans båda högsta klasser och flickskolans tre högsta klasser. Sedan avdrag skett för behovet av icke-ordinarie lärarkraft enligt ovan angivna regler, skall det funna behovet av ordinarie lärartjänster reduceras med dels det antal heltidstjänster, som beräknas motsvara rektoreernas undervisning, dels i förekommande fall antalet erforderliga lektorstjänster. Återstoden skall utgöra adjunktstjänster i lönegrad Ao 23 och ämneslärartjänster (ämneslärarinnetjänster) i lönegrad Ao 21.

Antalet befordringstjänster vid de allmänna läroverken, beräknat på sätt nu angivits, skall ökas med halva det antal ordinarie lärartjänster som beräknats erforderligt för täckande av lärarbehovet i klasserna 1³, 1⁴, 2⁴ och 1⁵—3⁵ vid läroverk, där egentlig lärarkurs är anordnad, och vid med lärarhögskola samverkande läroverk. Tilldelningen av befordringstjänster till dessa läroverk skall ske efter grunder, som av skolöverstyrelsen bedömes vara från pedagogiska och organisatoriska synpunkter ändamålsenligast.

Jag finner de sålunda angivna grunderna ändamålsenliga och tillstyrker, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens godkännande av desamma för tillämpning tills vidare från och med redovisningsåret 1958/59. De ordinarie tjänsternas antal vid de allmänna läroverken torde böra bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen genom beslut om personalförteckning, medan det liksom hittills torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa antalet ordinarie tjänster vid övriga här avsedda skolformer.

I detta sammanhang torde slutligen få erinras om att Kungl. Maj:t genom beslut den 27 juni 1957 fastställt antalet ordinarie tjänster i läroämnena för innevarande budgetår. Därvid har de här förordade grunderna tillämpats i den utsträckning det varit möjligt.

Nämnda budgetår (inom parentes anges ändringen i förhållande till budgetåret 1956/57) skall sålunda vara inrättade

vid de allmänna läroverken 2 315 (+265) adjunktstjänster i Ao 23, 150

(+25) ämneslärarinnetjänster i Ao 21 samt 1 279 (—71) adjunktstjänster i Ao 21 och ämneslärarinnetjänster i Ao 19;

vid de högre kommunala skolorna högst 1 502 (+157) adjunktstjänster i Ao 23 eller Ao 21 och ämneslärartjänster i Ao 21 eller Ao 19, varav högst 726 (+101) adjunktstjänster i Ao 23 och ämneslärartjänster i Ao 21;

vid i folkskolan inbyggda realskollinjer högst 187 (+76) adjunktstjänster i Ao 23 eller Ao 21 och ämneslärartjänster i Ao 21 eller Ao 19, varav högst 124 (+50) adjunktstjänster i Ao 23 och ämneslärartjänster i Ao 21; samt

vid de statsunderstödda privatläroverk, för vilka stadgan för statsunderstödda privatläroverk gäller, högst 235 (of.) adjunktstjänster i Ao 23 eller Ao 21 och ämneslärartjänster i Ao 21 eller Ao 19, varav högst 181 (+3) adjunktstjänster i Ao 23 och ämneslärartjänster i Ao 21.

Beträffande försöksskolans högstadium innebär Kungl. Maj:ts beslut, att redovisningsåret 1957/58 skall vara inrättade högst 285 (+85) adjunktstjänster i Ao 23 och ämneslärartjänster i Ao 21, högst 160 (+72) adjunktstjänster i Ao 21 och ämneslärartjänster i Ao 19 samt högst 295 (+10) folkskollärartjänster i Ao 17.

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna av mig i det föregående förordade grunder för bestämmande av antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena vid det allmänna skolväsendet, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1958/59.

IV. Lönegradsplaceringen för vissa skolledartjänster m. m.

1. Inledning

1956 års riksdag har med anledning av propositionen 1956:182 fattat beslut angående viss omorganisation av skolväsendets lokala fackliga ledning samt om införande av en ny organisation för den regionala skolledningen (KSU 1; Rskr 420). Den nya organisationen, vilken avses skola genomföras från och med den 1 juli 1958, innebär såvitt här är i fråga i huvudsak följande.

För beräkning av bland annat skolväsendets omfattning i en kommun införes ett poängsystem, vari de skilda skolformernas och stadiernas avdelningar åsättes poängvärden. I grova drag innebär systemet, att varje klassavdelning på högre stadier åsättes 1½ poäng samt annan klassavdelning 1 poäng. Inom varje kommun med minst 150 poäng skall finnas en *skoldirektör*. Efter medgivande av Kungl. Maj:t må skoldirektörstjänst

inrättas även i kommun med lägst 130 poäng. Efter prövning i varje särskilt fall må vidare i kommuner, vilkas skolväsen uppnår en poängsumma av lägst 500, inrättas tjänster för *biträdande skoldirektörer*. Skoldirektörstjänsterna skall icke vara förenade med någon undervisningsskyldighet. I kommun, vars skolväsen ej gör det erforderligt med skoldirektör, men där vid under skolstyrelsen lydande skolor finnes minst två heltidsanställda skolledare, skall en av skolledarna vara *förste rektor*. Denne skall ha den direkta ledningen dels över sin egen skola, dels över kommunens hela skolväsen. För det fall att rektor vid högre allmänt läroverk förordnas till förste rektor har Kungl. Maj:t erhållit bemyndigande att försöksvis i ett begränsat antal fall medge förordnande av *biträdande rektor* vid läroverket under förutsättning att elevantalet uppgår till minst 600. I det stora flertalet kommuner har man endast att räkna med förekomsten av den obligatoriska skolan. Finnes i kommun endast en skolledare, skall denne tillika under skolstyrelsen vara skolchef i kommunen. Han skall benämnas *rektor* (tillika skolchef). Denna kategori av skolledare motsvarar de nuvarande distriktsöverlärarna. Antalet skolledare — rektorer — vid en kommuns obligatoriska skolväsen göres beroende av detta skolväsens omfattning, beräknat på grundval av det förut nämnda poängsystemet.

Till kategorien biträdande skolledare hänföres, förutom biträdande rektor som förut nämnts, dels de nuvarande studieledarna i försöksdistrikten, dels ock tillsynslärarna vid det obligatoriska skolväsendet. Studieledare skall i fortsättningen benämnas *studierektor*. Befattning som *tillsynslärare* skall finnas vid varje skolenhet med minst tre läraravdelningar.

Den regionala fackliga ledningen av skolväsendet skall handhas av *skolinspektörer* och *länskolinspektörer*. I fyra län kommer tills vidare endast att finnas en inspektör, vilken då förordnas till länskolinspektör. I övrigt förordnas en av skolinspektörerna i länet till länskolinspektör.

Vad i övrigt gäller de närmare detaljerna i den nya organisationen torde få hänvisas till propositionen 1956: 182.

Beträffande lönesättningen för skolledarna framlades i nyssnämnda proposition 1956: 182 icke några förslag. De med en omorganiserad skolledning förbundna lönespörsmålen borde ej lösas enbart på grundval av det material, som då förelåg. Först sedan skolledarorganisationen i princip bestämts och de olika befattningshavarnas uppgifter och ställning kunnat närmare klarläggas syntes det vara möjligt att ta ståndpunkt till löneställningen för de olika skolledartjänsterna. I propositionen anfördes vidare följande synpunkter på frågan.

Skoldirektör- och biträdande skoldirektörstjänsterna bör konstrueras som fristående, lönegradsplacerade tjänster.

Ersättning till förste rektor bör utgå i form av särskilt arvode, utöver den lön skolchefen åtnjuter som rektor. Arvodet synes böra vara detsamma oberoende av vilken skolform rektorstjänsten är knuten till.

När det gäller lönesättningen för den största gruppen skolchefer — rektorerna — har skolstyrelseutredningen endast uppehållit sig vid den situation, som föreligger i kommuner, där försök med 9-årig enhetsskola bedrivs, och som kommer att föreligga, sedan enhetsskolan införts. Någon ändrad lönesättning för rektorerna vid folkskolan enligt dess nuvarande organisation har utredningen för sin del icke ansett sig böra ifrågasätta.

Detta senare spörsmål har enligt min mening icke heller något direkt samband med de organisatoriska förändringar utredningen föreslår, utan bör hållas skilt från dessa.

Vid bestämmandet av lönegradsplaceringen för rektorer, tillika skolchefer, i kommuner med försöksverksamhet måste övervägas, huruvida en lönedifferentiering med hänsyn till lärarutbildningen bör genomföras och huru lönesättningsystemet i så fall bör utformas mot bakgrunden av den nya skolorganisationen samt med hänsyn till nu gällande grunder för lönegradsplacering av distriktsöverlärare och realskolerektorer.

Också för skolledarna vid enheter av det obligatoriska skolväsendet bör fristående lönegradsplacerade tjänster inrättas. Lönesättningen av dessa måste ses i förhållande till vad som kommer att gälla beträffande de rektorer, som tillika är skolchefer. Det grundläggande spörsmålet blir, i vilken mån skillnad skall göras i avlöningsförhållandena mellan rektorer, som är ledare för skolväsen av samma omfattning, på den grunden att det i det ena fallet rör sig om ledarskapet för en kommuns hela obligatoriska skolväsen och i det andra om ledarskapet för en del av detta och om ett i princip till den pedagogiska ledningen begränsat chefskap.

För nu ifrågakvarande tjänster vid försöksskola eller enhetsskola uppkommer samma spörsmål om differentiering med hänsyn till lärarutbildning som för den nyss berörda skolchefskategorien rektorer. Den lösning som nås för dessa senare torde i princip också kunna gälla beträffande de förra.

Till biträdande rektorer vid läroverk, studierektorer och tillsynslärare bör ersättning utgå i form av arvoden.

I fråga om länsskolinspektör anfördes i propositionen, att skolstyrelseutredningen för sin del föreslagit, att särskilt befattningsarvode skulle utgå för uppgiften men att det syntes få ankomma på Kungl. Maj:t att senare ta närmare ställning till regleringen härav.

Sammansatta konstitutions- och statsutskottet — som förutsatte att ärendets fortsatta beredning hos Kungl. Maj:t skulle innefatta även förhandlingar med berörda fackorganisationer — gjorde ingen erinran mot vad i propositionen anförts rörande lönesättningen för skolledartjänsterna. Arvode för länsskolinspektören syntes enligt utskottets mening efter förhandlingar få fastställas av riksdagen, lämpligen i samband med löneförslagen avseende skolledarorganisationen.

2. Departementschefen

Sedan 1956 års riksdag fattat beslut om en ändrad organisation av skolväsendets lokala och regionala ledning utföres för närvarande ett omfattande arbete i syfte att den nya organisationen skall kunna träda i verksamhet den 1 juli 1958. För att biträda med författningsarbetet har tillkallats särskilda sakkunniga. Vid beredningen av lönefrågorna har ett nära samarbete ägt rum mellan ecklesiastik- och civildepartementen och samråd har även skett bland annat med nämnda skolförfattnings-sakkunniga. Sedan under juni månad i år förberedande överläggningar ägt rum med

personalorganisationerna har under september och oktober förhandlingar förts mellan representanter för, å ena sidan, ecklesiastik- och civildepartementen och, å andra sidan, Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisation. Förhandlingarna har gällt inte bara de av den nya lokala och regionala skolledarorganisationen direkt föranledda lönefrågorna utan också löneställningen för rektorstjänsterna vid de högre allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Förhandlingarna har resulterat i en den 15 oktober 1957 — under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande — träffad överenskommelse, vars innehåll framgår av den såsom *bilaga* till statsrådsprotokollet i detta ärende fogade sammanställningen.

I anslutning till innehållet i förhandlingsöverenskommelsen får jag i samråd med civilministern framhålla följande.

Skolinspektörerna, vilka i nuvarande organisation närmast är att jämföra med de statliga folkskolinspektörerna (lönegrad Ao 26), har hänförs till lönegraden Bø 1. Såsom jag nyss erinrat förutsattes i propositionen 1956: 182, att länskolinspektör skulle utöver lönen såsom skolinspektör uppbära ett särskilt befattningsarvode. Förhandlingsöverenskommelsen innebär, att sådant arvode skall utgå med 3 600 kronor för år. Länskolinspektör kommer härigenom att erhålla en sammanlagd lön som överensstämmer med den som föreslås för skoldirektör i avlöningsgrupp I.

Skolstyrelseutredningen föreslog för sin del, att *skoldirektörerna* skulle fördelas på tre lönegrupper, varvid den lägsta gruppen skulle omfatta kommuner med högst 250 poäng, den mellersta kommuner med 251—500 poäng och den högsta gruppen kommuner med över 500 poäng. Till sistnämnda lönegrupp skulle hänföras bland annat Stockholm, Göteborg och Malmö. Under förhandlingarnas gång har fråga uppkommit, huruvida löneställningen för skoldirektörerna i dessa tre städer, vilkas skolväsen är särskilt omfattande och i flera avseenden särpräglat, bör fastställas av statsmakterna. För egen del har jag på grundval av vad som framkommit under ärendets beredning kommit till den uppfattningen, att vederbörande kommunala myndigheter i dessa fall själva bör få bestämma om löneställningen för skoldirektörerna. Statens bidrag till kostnaderna för skoldirektörernas avlönande och pensionering torde vid en dylik lösning bära utgå enligt i huvudsak samma grunder som om fråga vore om kommuner med skoldirektör i avlöningsgrupp II. På grund av den särskilda ordning, som sålunda avses att tillämpas för nämnda städer, har förhandlingar inte förts om löneställningen för skoldirektörstjänsterna där. Vad beträffar skoldirektörerna i övrigt har dessa hänförts till två grupper, varvid gränsen dragits vid ett poängtal av 400. Med utgångspunkt i nuvarande förhållanden innebär denna gränsdragning enligt preliminära beräkningar, att skoldirektörerna i följande åtta städer placeras i avlöningsgrupp II, nämligen Norrköping, Hälsingborg, Västerås, Örebro, Linköping, Borås, Uppsala och

Jönköping. Löneställningen för dessa skoldirektörer skall enligt förhandlingsuppgörelsen vara Bp 1 jämte avlöningsförstärkning om 4 800 kronor för år. För övriga skoldirektörer föreslås en avlöningsförstärkning om 3 600 kronor.

Såvitt nu kan bedömas är det endast i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Västerås, som tjänster för *biträdande skoldirektörer* kan komma att inrättas. Beträffande biträdande skoldirektör i Stockholm, Göteborg och Malmö synes böra tillämpas en liknande anordning beträffande lönesättning och statsbidrag som i fråga om skoldirektör i dessa städer. Därest biträdande skoldirektörstjänst inrättas i andra fall, innebär överenskommelsen att sådan tjänst placeras i Bp 1, varjämte avlöningsförstärkning om 1 200 kronor för år skall utgå.

I propositionen 1956:182 anförde jag, att jag i samband med framläggande av slutligt förslag om skoldirektörernas löneställning hade för avsikt att närmare beröra hur förhållandena under övergångstiden skulle kunna ordnas för kommunal folkskolinspektör, som icke förordnades som skoldirektör. Enligt min mening bör denna fråga lämpligen lösas efter följande riktlinjer, därest icke på det kommunala planet åstadkommes en sådan lösning, som ej kräver särskilda åtgärder från statens sida. Vederbörande folkskolinspektör bör kunna inordnas i den nya organisationen med ianspråktagande av en rektorstjänst vid den obligatoriska skolan. Om övergångsvis antalet sådana skolledartjänster i kommunen icke skulle förslå för en dylik anordning, torde Kungl. Maj:t få medge inrättande av ytterligare en rektorstjänst. Denna anordning synes dock ej böra medföra, att folkskolinspektören med nödvändighet måste utöva rektorstjänsten. Det bör få ankomma på vederbörande skolstyrelse att efter förhållandena inom kommunen bestämma vilka arbetsuppgifter, som skall ankomma på vederbörande. Statsbidrag till här avsedd rektorstjänst, som uppehålls av tidigare kommunal folkskolinspektör, bör utgå enligt samma grunder som kommer att gälla övriga motsvarande rektorstjänster i kommunen. Slutligen vill jag framhålla att frågan, huruvida inspektören under sin fortsatta tjänstetid skall uppbära honom som inspektör tillkommande avlöningsförmåner, i varje särskilt fall blir beroende av nu gällande kommunalt bestämda anställningsvillkor.

Som jag förut nämnt har i förevarande sammanhang förhandlingar upptagits med personalorganisationerna jämväl om löneställningen för *rektorer vid de högre allmänna läroverken m. fl. läroanstalter*. Lönesättningen för de förutberörda chefstjänsterna — skolinspektörerna och skoldirektörerna — får bedömas bland annat med hänsynstagande till vad uppgörelsen innebär i fråga om rektorerna vid de högre allmänna läroverken samt privatläroverk av motsvarande slag. För dessa rektorer tillämpades före den 1 juli 1957 en lönegruppering omfattande fyra grupper — grupperna I—IV — på vilka fördelning skedde enligt ett särskilt poängvärderingssystem

(jfr prop. 1952: 241, bil. A 91). Genom beslut av årets riksdag har i anslutning till löneplansrevisionen ifrågavarande rektorstjänster fördelats på två lönelägen (jfr prop. nr 120). Rektor i avlöningsgrupp I eller II är placerad i Bp 1 utan avlöningsförstärkning, medan rektor i grupp III eller IV erhåller avlöningsförstärkning med 1 200 kronor för år. Den nu träffade överenskommelsen innebär i denna del en återgång till den tidigare faktiska differentieringen på fyra grupper utan ändring i fråga om poänggränser m. m. Rektorstjänsterna skall även i fortsättningen tillhöra Bp 1. I grupperna II, III och IV skall utgå avlöningsförstärkning med 1 200, 2 400 resp. 3 600 kronor för år. Liksom för närvarande kommer avlöningsgrupp I endast att utnyttjas för vissa privatläroverk. I anslutning härtill har vid förhandlingarna överenskommit, att avlöningsförstärkningen skall höjas från 1 200 till 3 600 kronor för rektor vid folkskoleseminarium, placerad i lönegrad Bp 1, för rektor för lärarhögskolan i Stockholm samt för rektor vid försvarets läroverk. Rektorstjänsterna vid de högre tekniska läroverken fördelas även i fortsättningen efter prövning i varje särskilt fall på avlöningsgrupperna II, III och IV i den för rektorerna vid högre allmänna läroverk tillämpade lönegrupperingen.

Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att i propositionen 1956: 182 förutsatts, att tjänsterna som *rektor, tillika skolchef*, skulle vara fristående lönegradsplacerade tjänster och att det borde närmare övervägas i vilken mån skillnad skulle göras i avlöningsförhållandena mellan dessa rektorer och dem som enbart vore ledare av skolenhet. Denna fråga har emellertid vid förhandlingarna lösts på det sättet, att för uppgiften som skolchef skall utgå särskilt arvode med 1 200 kronor för år.

Vad beträffar *rektorerna vid enhetsskolor* (skolor med försöksverksamhet avseende obligatorisk nioårig enhetsskola), varmed i förevarande sammanhang (jfr prop. 1955: 120, s. 59 och 60) torde få jämföras folkskolor med inbyggda realskollinjer, innebär förhandlingsuppgörelsen en differentiering av löneställningen på fyra avlöningsgrupper. Inom grupperna kommer lönesättningen vidare att variera efter innehavarens behörighet: adjunktskompetens, ämneslärarkompetens och klass- eller övningslärarkompetens. Skillnaden i löneställning mellan adjunktskompetent och klass- eller övningslärarkompetent rektor ökar vid minskat poängtal. Det må i anslutning härtill erinras om de grunder för rektors undervisningsskyldighet, som skolstyrelseutredningen föreslagit (prop. 1956: 182 s. 82). Dessa innebär, att undervisningsskyldigheten skall vara större vid lägre poängtal, d. v. s. vid skolenheter av mindre omfattning. Vad beträffar lönegrupperingen får vidare framhållas att, med hänsyn till det av riksdagen beslutade intervallsystemet för beräkning av antalet skolledare vid en kommuns obligatoriska skolväsen, endast omkring 20 rektorstjänster torde komma att hänföras till avlöningsgrupp IV. Tilläggas må, att den föreslagna lönegradsplaceringen för rektor vid enhetsskola (inbyggd realskola) skall gälla för samtliga rek-

torer vid en kommuns obligatoriska skolväsen, även om försöksverksamheten (den inbyggda realskolan) tills vidare endast omfattar delar av detta skolväsen.

För rektorerna vid folkskolan bibehålles gällande placering i lönegraderna ABp 18—23. Lönegradsplaceringen bör emellertid i den nya organisationen bestämmas icke efter antalet läraravdelningar i kommunen utan med utgångspunkt i poängtal enligt det beslutade poängsystemet. Då varje avdelning i folkskola värderas till 1 poäng, innebär detta i och för sig ingen saklig ändring i lönegrupperingen. För de fall då flera skolledare skall finnas i en kommun synes emellertid en övergång till poängsystemet önskvärd. Jag vill tillägga, att överenskommelsen beträffande de nuvarande distriktsöverlärarna i egentlig folkskola medför den ändringen i gällande avlöningsförhållanden, att dessa överlärare (rektor) i stor utsträckning kommer i åtnjutande av arvode såsom skolchef.

Arvodet till *förste rektor* skall enligt överenskommelsen utgå med 1 800 kronor för år, då poängtalet uppgår till eller överstiger 100 och eljest med 1 200 kronor.

Till *biträdande rektor* avses utgå ett enhetligt arvode om 1 200 kronor för år. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att vid de förda förhandlingarna kommit till klart uttryck önskvärdheten av att rektorerna vid de allmänna läroverken avlastas arbetsuppgifter, företrädesvis sådana av administrativ och kameral natur. Som ett led i dessa strävanden synes det önskvärt, att Kungl. Maj:t erhåller ett mera vidsträckt bemyndigande att medgiva inrättande av befattningar såsom biträdande rektor än det som 1956 års riksdagsbeslut innefattar. Jag vill därför föreslå, att befattning som biträdande rektor får inrättas i samtliga de fall, då rektor vid högre allmänt läroverk med minst 600 elever förordnas såsom förste rektor i kommunen. Det högsta antal biträdande rektorsbefattningar, som därmed kan tänkas ifrågakomma, torde kunna beräknas till omkring 35. Frågan om vissa andra åtgärder i syfte att avlasta rektorernas arbetsbörda har jag för avsikt att behandla i samband med anmälan av anslagsbehovet för läroverksorganisationen för budgetåret 1958/59.

Till *studierektor* (studieledare) utgår nu ersättning enligt bestämmelser, utfärdade av Kungl. Maj:t den 31 maj 1957, varigenom tidigare gällande ersättningsbelopp höjts med ca 25 procent från och med den 1 juli 1957. Av den nu träffade överenskommelsen framgår att ändring icke förutsättes i fråga om studieledararvodet.

Beträffande ersättning till *tillsynslärare* finns för närvarande inga statliga bestämmelser. Med utgångspunkt i de grunder, som tillämpats enligt en — numera uppsagd — överenskommelse mellan Svenska stadsförbundet och folkskolläraryförbunden, har uppgörelse nu träffats rörande ersättningens storlek i de fall, då det skall åligga kommun att inrätta tillsynslärarybefattning, d. v. s. vid skolenheter med minst tre läraravdelningar. Det

förutsättes att det i övriga fall blir kommunernas sak att bestämma om ersättning till tillsynslärare, i den mån sådan befattning inrättas.

Vid förhandlingarna har vidare enighet uppnåtts om vissa grunder för tillämpningen av lönegrupperingssystemet för olika skolledartjänster m. m. Utöver vad härutinnan framgår av bilagan torde få framhållas följande.

Skoldirektörstjänst skall, som tidigare nämnts, inrättas i kommun då poängtalet 150 uppnåtts. Dylik tjänst kan sålunda inrättas från och med läsårsskifte under löpande förordnandeperiod, därest poängtalet den 1 november läsåret närmast före uppnått angiven nivå. Vidare kan i princip dylik tjänst indragas under löpande period. Då emellertid innehavaren bibehåller sin tjänst till förordnandeperiodens utgång, kan indragning av tjänsten icke ske förrän vid sistnämnda tidpunkt, såvida ej vakans uppkommer under perioden. Indragning verkställs då vid nästa läsårsskifte. I slutet av en förordnandeperiod eller vid vakans under en sådan period skall skoldirektörstjänst indragas om poängen nedgått till 130—149, därest ej Kungl. Maj:t på därom av kommunen gjord framställning medger, att den får bibehållas.

Skoldirektör placeras i avlöningsgrupp med utgångspunkt i poängtalet den 1 november läsåret närmast före förordnandeperiodens början. Inrättas ny skoldirektörstjänst under löpande period, skall avlöningsgruppen fastställas att gälla endast intill periodens slut med utgångspunkt i poängtalet den 1 november läsåret närmast före det, från och med vilket lönegradsplaceringen skall gälla. Vid vakans under löpande period å dylik tjänst skall den nye innehavaren förordnas intill periodens utgång och placeras i samma avlöningsgrupp, som den tidigare innehavaren. Under löpande förordnandeperiod skall förändringar av lönegrupperingen endast kunna ske, därest Kungl. Maj:t med hänsyn till *väsentligt* ändrade förhållanden finner skäl därtill. I princip skall tjänsten då kunna bli föremål för såväl upp- som nedflyttning i avlöningsgrupp. Uppflyttning av tjänst kan härvid ske vid varje läsårsskifte medan nedflyttning endast kan ske vid periodens utgång eller vid uppkommen vakans. Innehavaren av tjänst bibehåller således sina avlöningsförmåner intill förordnandeperiodens slut.

Förste rektor förordnas tills vidare och erhåller ett årsarvode avvägt med hänsyn till poängtalet den 1 november läsåret närmast före förordnandets början. I övrigt skall i huvudsak samma grunder gälla som för skoldirektör. Det bör erinras om att befattning som förste rektor under en förordnandeperiod kan utbytas mot skoldirektörstjänst. Därest innehavare av befattning som förste rektor därvid icke erhåller tjänsten som skoldirektör, upphör hans förordnande.

Vid en kommuns obligatoriska skolväsen förordnas och lönegradsplaceras *rektor, tillika skolchef, och rektor, som är ledare för skolenhet*, enligt motsvarande grunder, som enligt det föregående avses gälla för skoldirektör. Då ändring av antalet skolledare vid en kommuns obligatoriska skolväsen

kan ske under löpande förordnandeperiod, kan detta i sin tur påverka det poängtal, som ligger till grund för dessa skolledartjänsters avlöningsgruppering. Någon förändring av lönegrupperingen under löpande period avses då inte ske för de skolledare, som redan är förordnade. Däremot kan det bli så, att en skolledare, som tillträder en nyinrättad tjänst, till den löpande förordnandeperiodens slut får lägre lönegradsplacering än som gäller för innehavarna av de övriga motsvarande tjänsterna.

För egen del förordar jag, att den träffade förhandlingsöverenskommelsen godtages och underställes riksdagens prövning. Förslagen torde böra genomföras från och med den 1 juli 1958. Vissa av förslagen påkallar övergångsanordningar och ikraftträdandebestämmelser, som Kungl. Maj:t bör äga besluta om. Jag får i anslutning härtill såsom exempel framhålla, att ett genomförande av den nya skolledarorganisationen innebär en reglering av avlönings- och anställningsförhållandena för »annan överlärare». Till sådan överlärare utgår nu utöver lön som folkskollärare kommunalt bestämda tilläggsarvoden. Lönegradsplaceringen som rektor torde i vissa fall kunna komma att medföra löneminskning. För undvikande härav synes möjlighet böra öppnas för kommun att medge personlig lönefyllnad. Bland annat för nu nämnda ändamål torde övergångsbestämmelser i lönehänseende bli erforderliga.

Frågan om den närmare regleringen av avlönings- och pensionsförmåner för nu ifrågavarande skolledartjänster torde i ett senare sammanhang få anmälas av chefen för civildepartementet. Jag inskränker mig därför nu till att redovisa att det förutsatts, att skoldirektörstjänster och tjänster som rektor i den obligatoriska skolan i princip skall regleras i överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller för rektorer och distriktsöverlärare. I anslutning härtill bör också i förekommande fall överstatförande av innehavd ordinarie lärartjänst kunna ske. Viss samordning med tidigare förvärvad pensionsrätt bör ske.

Den närmare regleringen av vissa statsbidragsfrågor i anslutning till den beslutade omorganisationen av skolväsendets lokala och regionala ledning torde få underställas 1958 års riksdag.

Det vid 1956 års riksdag fattade beslutet om inrättande av länsskolnämnder innebär bland annat att de nuvarande folkskolinspektörstjänsterna från och med den 1 juli 1958 skall omändras till skolinspektörstjänster samt att antalet dylika tjänster från nämnda datum skall utökas med fyra tjänster till sammanlagt femtiofem. Bland innehavarna av dessa tjänster skall vidare en inom varje län förordnas att vara länsskolinspektör. För närvarande är ett förhållandevis stort antal av de nuvarande folkskolinspektörstjänsterna vakanta. Med hänsyn till angelägenheten av att innehavare av de olika skolinspektörstjänsterna och befattningarna som länsskolinspektörer utses i god tid före reformens ikraftträdande, föreslår jag att för riks-

dagen framlägges förslag om att redan i detta sammanhang besluta att, därest riksdagen godkänner den nu träffade överenskommelsen rörande skolledarnas löner, på personalförteckning för länskolnämnderna från och med budgetåret 1958/59 skall vara uppförda — förutom annan ordinarie och extra ordinarie personal, varom i senare sammanhang kommer att beslutas — femtiofem skolinspektörstjänster i lönegrad Bo 1.

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna de av mig i det föregående förordade förslagen rörande löneställningen för vissa skolledartjänster m. m.;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående anført vidtaga erforderliga åtgärder för förslagets genomförande från och med den 1 juli 1958;

c) besluta att på personalförteckning för länskolnämnderna skall från och med budgetåret 1958/59 vara uppförda 55 skolinspektörstjänster i lönegrad Bo 1.

Med bifall till vad föredraganden sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, under II—IV hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Nils Bergsten

Löneställningen för vissa skolledartjänster m. m.

	Poängtal	Nuv. avlön.-grupp	Nuv. lönegrad	Föreslagen avlön.-grupp	Föreslagen lönegrad
Skolinspektörer och skoldirektörer					
Skolinspektör	—	—	—	—	Bo 1
Skoldirektör	150(130)— 399,5 400—	—	—	I	Bp 1+3.600 kr. avlö- ningsförstärkning
				II	Bp 1+4.800 kr. avlö- ningsförstärkning
				III	—
Biträdande skoldirektör	Stockholm, Göteborg och Malmö (utom i Stockholm, Göteborg och Malmö)				Bp 1+1.200 kr. avlö- ningsförstärkning
Rektorer					
Lärarhögskolan i Stockholm	—	—	Bp 1+1.200	—	Bp 1+3.600 kr. avlö- ningsförstärkning
Folkskoleseminarier	—	II	ABp 26	}	I of
	—	III	ABp 26		
	—	IV	ABp 26		
	—	III ¹	Bp 1+1.200 kr.		
Högre allmänna läro- verk samt privat- läroverk av mot- svarande slag ²	—35 35,5—46 46,5—63 63,5—	I II III IV	Bp 1 Bp 1 Bp 1+1.200 kr. Bp 1+1.200 kr.	I I III IV	Bp 1 Bp 1+1.200 kr. avlö- ningsförstärkning Bp 1+2.400 kr. avlö- ningsförstärkning Bp 1+3.600 kr. avlö- ningsförstärkning
Högre tekniska läro- verk	—	II III IV	Bp 1 Bp 1+1.200 kr. Bp 1+1.200 kr.	II III IV	Bp 1+1.200 kr. avlö- ningsförstärkning Bp 1+2.400 kr. avlö- ningsförstärkning Bp 1+3.600 kr. avlö- ningsförstärkning
Försvarets läroverk	—	—	Bp 1+1.200 kr.	—	Bp 1+3.600 kr. avlö- ningsförstärkning

¹ Omfattar de förutvarande folkskoleseminarierna.² Poängtal avser samma poängsystem, som nu tillämpas. Avlöningsgrupp I utnyttjas endast i fråga om privatläroverken.

	Poängtal	Nuv.		Föreslagna avlön.-grupp	Föreslagna lönegrad		
		avlön.-grupp	Nuv. lönegrad		adjunktiskompetent	lämnslärokompetent	klass- och övningslärarkompetent
Enhetsskolor (folkskolor med inbyggd realskola) ^{1 2}	—19,5			I	ABp 25	ABp 23	ABp 20
	20—29,5			II	ABp 25	ABp 24	ABp 22
	30—59,5			III	ABp 26	ABp 25	ABp 24
	60—			IV	ABp 26	ABp 26	ABp 26
						+1.200 kr. avlöningsförstärkning	
Folkskolor ²	— 9	I	ABp 18	I	of		
	10—19	II	ABp 19	II	of		
	20—29	III	ABp 20	III	of		
	30—44	IV	ABp 21	IV	of		
	45—59	V	ABp 22	V	of		
	60—	VI	ABp 23	VI	of		

¹ Avser samtliga rektorer i kommun med enhetsskola (inbyggd realskola).

² Poängtalerna avser i kommun med flera rektorstjänster vid det obligatoriska skolväsendet medeltalet per rektorstjänst.

Anmärkingar

A. Särskilda årsarvoden

Särskilda årsarvoden skall utgå

- till skolinspektör, som förordnas till länskolinspektör, med 3.600 kronor (befattningsarvode);
- till förste rektor med 1.800 kronor i kommun med 100 poäng och mer och med 1.200 kronor i kommun med mindre än 100 poäng;
- till rektor, som tillika är skolchef, med 1.200 kronor;
- till lärare, som är biträdande rektor, med 1.200 kronor;
- till lärare, som är tillsynslärare i skola med minst tre läraravdelningar, med 360 kronor för 3 poäng samt med 70 kronor för varje ytterligare poäng t. o. m. 10 och 50 kronor för varje ytterligare poäng fr. o. m. 11;
- till lärare, som är studierektor, enligt nu gällande grunder.

B. Lönegrupperingarnas tillämpning, förordnandeperioder m. m.

- Det i prop. 1956: 182 förordade poängsystemet tillämpas då avgörande träffas i följande frågor, nämligen
 - om skoldirektör skall (må) finnas i kommun;
 - om biträdande skoldirektör må finnas i kommun;
 - vilket antal skolledare som skall finnas vid kommuns obligatoriska skolväsen;
 - vilken lönegrupp som skall tillämpas för skoldirektör;
 - vilken arvodesgrupp som skall tillämpas för förste rektor;
 - vilken lönegrupp som vid det obligatoriska skolväsendet skall tillämpas för rektor, som tillika är skolchef, och för rektor, som är ledare för enhet;
 - vilken undervisningsskyldighet som skall gälla för under f) avsedda befattningshavare; samt
 - vilket arvode som skall utgå till tillsynslärare.
 Avgörande i de under punkterna a)—f) angivna fallen träffas på grundval av förhållandena den 1 november läsåret närmast före förordnandeperiodens början eller, i förekommande fall, före det läsåret fr. o. m. vilket tjänsten skall inrättas eller placeringen i avlönings- (arvodes-) grupp skall gälla. Avgörande för arvode till tillsynslärare är förhållandena vid läsårets början.
- Förordnandeperioden skall för innehavare av tjänst eller befattning som avses under I a), b), d) samt f) vara sex år. Förste rektor förordnas t. v.
- För att uppnå överensstämmelse mellan de olika förordnandeperioderna på skolväsendets område förordnas de under I a), b), d) samt f) angivna skolledarna fr. o. m. den 1 juli 1958 allenast för en tid av tre år. Vidare förlänges nu löpande förordnandeperiod för distriktsöverlärarna med ett år, eller t. o. m. den 30 juni 1961. Därmed uppnås en samordning med förordnandeperioden för rektorstjänsterna vid allmänna läroverk, högre kommunala skolor, privatläroverk och högre tekniska läroverk, vilken period utlöper den 30 juni 1961.
- Under löpande förordnandeperiod skall inga förändringar av lönegrupperingen för skoldirektör eller rektor ske, därest ej Kungl. Maj:t med hänsyn till väsentligt ändrade förhållanden finner skal därtill.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Inledning	2
II. Undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena	3
1. Gällande bestämmelser m. m.	3
2. Departementschefen	5
III. Bestämmande av antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena inom det allmänna skolväsendet	10
1. Gällande bestämmelser m. m.	10
2. Departementschefen	11
IV. Lönegradsplacering för vissa skolledartjänster m. m.	14
1. Inledning	14
2. Departementschefen	16
Bilaga	24